PPSUTLSC-2024
PRACTICAL PROBLEMS AND SOLUTIONS TO THE USE OF THEORETICAL LAWS IN THE SCIENCES OF THE 21ST CENTURY
TASHKENT, 6-8 MAY 2024
www.in-academy.uz

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA KLASTERLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Mamasodiqova Shoxistaxon Dilshodbek qizi[1]
Kholmurodov Musurmon Avlakulovich[2]
Pardayeva Mohinabonu Musurmon qizi[3]
[1]Xorijiy til va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi, Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1, Tashkent 100149, O'zbekistan
[2]Bank ishi kafedrasi assistenti, Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1, Tashkent 100149, O'zbekistan
[1]shohistadilshodbekqizi@gmail.com
[2]musirmonkholmurodov1@gmail.com
[3]azimov21031996@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.13335330

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida dolzarb bo'lgan tarmoqlardan biri qishloq xo'jaligidagi klasterlarni faoliyati tahlil qilindi. Amalga oshirilgan tadqiqotlan natijasida g'alla yetishtiruvchi xo'jaliklarda ekin hosildorligi 5-7 s/ga oshgani aniqlandi. Shuningdek, klasterlar faoliyatini rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, fermer xo'jaligi, dehqon xo'jaligi, klaster, paxta-to'qimachilik klasterlari, raqobat, bozor, iqtisod, samara.

KIRISH

"Hozirgi kunda yurtimizda mamlakatlar milliy iqtisodiyotiga yuqori daromad keltiradigan istiqbolli tarmoqlardan biri – bu qishloq xo'jaligidir". Klaster–qishloq xo'jaligida tub burilish yasadi.

O'zbekiston aholisining deyarli teng yarmi qishloq joylarda yashaydi. Shu sabab, bevosita sohada faoliyat olib bormasada, qishloq xo'jaligiga taalluqli bo'lgan harbiryangilik, o'zgarish, joriy etilayotgan yangi ish usullari ko'pchilikni qiziqtirishi tabiiy.

Xo'sh, qishloq xo'jaligiga joriy qilingan klaster tizimining afzalliklari nimada? Klaster o'zinima? Bu savolga qisqacha to'planib ishni amalga oshirishdir desak xato bo'lmaydi. Zamonaviy infratuzilma va ilg'or texnologiyalar bilan Klaster va kooperatsiya tizimini rivojlantirish qishloq xo'jaligida islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Bu tizim to'liq ishlab chiqarish zanjirini ta'minlaydi: maydondan iste'molchiga. "Daladan stolgacha" ishlab chiqarish zanjiri Klaster ishlab chiqarish ob'ektlari, agrologistik markazlar va kooperativlar asosida qurilmoqda, eksportni oshirishning yangi imkoniyatlari yaratilmoqda.

Klasterlarda hosildorlikning yuqori bo'lishi hisobiga ishlab chiqaruvchilar daromadlarini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2017-2021 yillarda ilmiy-innovatsion yutuqlar va ilg'or texnologiyalar klasterlari joriy etilishi natijasida paxta hosildorligini 26,4 s/ga dan 30 s/ga, g'alla hosildorligini 57,8 s/ga dan 63,5 s/ga oshirildi. Ishlab chiqaruvchilarning moddiy manfaatlari 1,5 barobar oshdi, bir xodimning o'rtacha oylik maoshi 2018 yilga nisbatan 2,4 barobar oshdi.

Keyingi 3 yilda klasterlar negizida hududlarda 152 mingdan ziyodyangi ish o'rni yaratildi. 2018-2021 yillarda klasterlarga qo'shimcha qiymat zanjiri yaratish uchun 1,4 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiyalar jalb qilindi. 2019-2022 yillarda 10,8 ming gektar maydonda intensiv mevali bog'lar va 19,7 ming gektar maydonda tokzorlar tashkil etildi. 250 ming gektar yerda suvni tejaydigan texnologiyalarva 1,5 trln so'mlik resurs tejaydigan zamonaviy uskunalar joriy etildi. Klasterlar 2,2 million gektar qishloq xo'jaligi yerlarini qamrab oldi.

2 MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

R.A.Alborovning "Buxgalteriya hisobi" nomli darsligida aytib o'tilgan. A.Suvanqulovning "Davlat budjeti ijrosiningg'aznachilik tizimi" nomli o'quv qo'llanmasidaTarraqiy etgan davlatlar moliya vazirligi va boshqa tarmoq vazirliklari uchun davlat moliyasini shakllantirish, ijro qilish va nazorati bo'yicha funksional bog'liq tarzda kompyuter tizimini tuzadi va doimiy ravishda takomillashtiradi.

Bu yaxlit –integrallashgan tizim, shu bilan birga, ixtisoslashtirilgan kompyuter dasturlari, budjetning barcha darajalariga, mahalliy budjetlarga ishlov berish uchun, davlat qarzini boshqaruv vazifalarini optimallashtirishda, budjetdan tashqari fondlarni shakllantirish va birlashtirish, mahalliy moliya organlari va boshqa tashkilotlarining moliyasini boshqarish funksiyalari uchun alohida ixtisoslashgan dasturlarni o'z ichiga oladi deb g'aznachilikdaham avtomatlashtirishni avzalligini aytib o'tgan.

M.Ostonoqulov "Buxgalteriya hisobi" o'quv qo'llanmasiningto'rtinchi bobida "Buxgalteriya hisobi" mavzusida xodimlarning ishga qabul qilinishi haqidagi buyruq va hujjatlarni elektron dasturlarda qo'llanilishiniafzal taraflarini ko'rsatib o'tilgan

Keyingi yirik loyiha-agrosanoat majmuasi uchun yagona integratsiya platformasini yaratish bo'lib, unda 20 ga yaqin vazirlik va idoralarning ish jarayonlari integratsiya qilinadi. Mazkur loyiha Jahon banki tomonidan moliyalashtirilib, ayni paytda mazkur tizim arxitektorini aniqlash maqsadida tenderlar o'tkazilmoqda. 2022 yildagi ishlarning natijasi "yagona oyna" kabi qishloq xo'jaligi platformasini ishga tushirish bo'ladi, bu yerda fermerlar o'z faoliyati uchun

zarur boʻlgan barcha xizmatlar va maʼlumotlarni onlayn tarzda olishlari mumkin.

3 TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot olib borish davomida hozirgi kunda yana bir yirik “Agroplatform” dasturiy toʻplam iishlab chiqilmoqda, uning ishga tushirilishi 2021 yilning noyabr oyi yoʻlga qoʻyilgan. Ushbu platformani yaratishdan maqsad shartnoma intizomini mustahkamlash, agro sanoat kompleksi, fermer va dehqon xoʻjaliklari sohasida xizmat koʻrsatuvchi provayderlar oʻrtasida oʻzaro hisob-kitoblarni amalga oshirishdan iborat. Yigirmadan ortiq vazirlik va idoralarning maʼlumotlar bazalari integratsiyasi bilan hujjatlarni boshqarish va onlayn rejimida moliyaviy xizmatlar koʻrsatish jarayonlari avtomatlashti rilgan.

Qishloq xoʻjaligida klaster tizimining kelajagi porloq—deydi sohada suyagi qotgan insonlardan biri, tumandagi “Sobit Shermamat oʻgʻli” fermer xoʻjaligi (klaster) ning rahbari Sobit Sobirov. Fermerlarga ham manfaatikatta. Oddiygina misol, kimyoviy oʻgʻit masalasida qancha sarson boʻlardik.

Hozir uning nafaqat tannarxi arzon tushayapti, balki dori sepadigan texnika bilanham klaster taʼminlayapti. Ilgari har bir faoliyat uchun bankdan kredit olib, faoliyat olib borgan boʻlsak, endi klasterdan toʻgʻridan-toʻgʻri, foizsiz mablagʻ olinayapti. Qolaversa, klaster tizimibir kun yoki bir yilni oʻylab qilinayotgan tizim emas. Xalqning bebaho boyligi — yer. Uning meliorativ holatini yaxshilash, suvni tejash boʻyicha boshlangan ishlar samarasi kelajakda katta samara berishi aniq.

4 TAHLIL VA NATIJALAR

Masalan, birgina bizning fermer xoʻjaligimizda, oʻtgan yilda 15 gektar yerda tomchilab sugʻorish tizimi joriy etildi. Suv 30-40 foizgacha tejalyapti. Eng muhimi, dehqonning qadri ulugʻlanar ekan. Ilgarigidek, tizzagacha suv, loy kechib sugʻorish, degan gap yoʻq. Mutaxassis oʻzi qarab, muruvvatni burab koʻzdan kechiradi. Bu tizimni butun qishloq xoʻjaligiga joriy qilish uchun fermerlar qancha kredit olishi kerak edi.

“Sobit Shermamat oʻgʻli fermer xoʻjaligi (klaster)” xududida gʻalla oʻrimi toʻgʻrisida MAʼLUMOT (20.06.2021 yil xolati)

T/R	Uchastka №	Kontur №	Ekin maydoni, ga	Oʻrilgan maydon, ga	Topshirilgan don, tonna	Xosildorlik, s/ga
1	1-uchastka	3548	12,44	12,44	55 690	44,77
2	1-uchastka	3558	9,84	9,84	43 420	44,13
	JAMI:		22,28	22,28	99 110	**44,48**
3	2-uchastka	3624	18,2	18,2	102 380	56,25
	JAMI:		18,2	18,2	102 380	**56,25**
4	3-uchastka	3741	69,8	69,8	322 570	46,21
5	3-uchastka	3745	41,2	41,2	174 790	42,42
	JAMI:		**111**	**111**	**497 360**	**44,81**
6	4-uchastka	3748	24,94	24,94	61 220	24,55
	JAMI:		**24,94**	**24,94**	**61 220**	**24,55**
7	5-uchastka	3588	19,85	19,85	86 180	43,42
8	5-uchastka	3590	23,87	23,87	86 890	36,40
	JAMI:		**43,72**	**43,72**	**173 070**	**39,59**
9	6-uchastka	3630	4,42	4,42	22 130	50,07
10	6-uchastka	3634	5,87	5,87	14 380	24,50
11	6-uchastka	3635	11,92	11,92	38 880	32,62
12	6-uchastka	3717	12,16	12,16	54 010	44,42
13	6-uchastka	3719	10,94	10,94	46 710	42,70
14	6-uchastka	3720	13,53	13,53	66 780	49,36
	JAMI:		58,84	58,84	242 890	**41,28**
15	7-uchastka	3599	18,52	18,52	75 180	40,59
16	7-uchastka	3605	23,6	23,6	67 220	28,48
17	7-uchastka	3606	11,24	11,24	34 850	31,01

18	7-uchastka	3607	28,98	28,98	113 220	39,07
	JAMI:		82,34	82,34	290 470	**35,28**
19	8-uchastka	3645	9,65	9,65	33 180	34,38
20	8-uchastka	3710	13,64	13,64	82 990	60,84
21	8-uchastka	3712	45,82	45,82	219 400	47,88
22	8-uchastka	3714	13,24	13,24	46 550	35,16
	JAMI:		82,35	82,35	382 120	**46,40**
23	9-uchastka	3659	9,77	9,77	20 080	20,55
24	9-uchastka	3661	29,20	29,2	71 840	24,60
25	9-uchastka	3669	8,70	8,70	38 490	44,24
26	9-uchastka	3671	22,60	22,60	62 320	27,58
27	9-uchastka	3673	17,15	17,15	52 500	30,61
28	9-uchastka	3674	7,32	7,32	29 540	40,36
	JAMI:		94,74	94,74	274 770	**29,00**
29	10-uchastka	3666	14,3	14,3	64 560	45,15
30	10-uchastka	3667	12,2	12,2	46 520	38,13
31	10-uchastka	3696	8,2	8,2	24 010	29,28
32	10-uchastka	3702	17,58	17,58	51 940	29,54
33	10-uchastka	3708	7,83	7,83	25 950	33,14
34	10-uchastka	3709	8,27	8,27	32 920	39,81
35	10-uchastka	3716	34,5	34,5	136 490	39,56
	JAMI:		102,88	102,88	382 390	**37,17**
36	11-uchastka	3610	39,70	39,70	126 060	31,75
37	11-uchastka	3611	17,98	17,98	79 840	44,40
38	11-uchastka	3613	12,56	12,56	36 700	29,22
39	11-uchastka	3623	22,49	22,49	102 890	45,75
40	11-uchastka	3625	7,16	7,16	49 360	68,94
41	11-uchastka	3626	4,38	4,38	11 740	26,80
42	11-uchastka	3646	22,28	22,28	84 770	38,05
43	11-uchastka	3649	13,57	13,57	32 410	23,88
44	11-uchastka	3653	22,10	22,10	58 100	26,29
45	11-uchastka	3681	11,25	11,25	39 250	34,89
46	11-uchastka	3703	20,61	20,61	78 530	38,10
	JAMI:		194,08	194,08	699 650	**36,05**
HAMMASI:			**835,37**	**835,37**	**3 205 430**	**38,37**

“Sobit Shermamat o‘g‘li fermer xo‘jaligi (klaster)” xududida g‘alla o‘rimi to‘g‘risida
MA’LUMOT (20.06.2022 yil xolati)

T/R	Uchastka №	Kontur №	Ekin maydoni, ga	O‘rilgan maydon, ga	Topshirilgan don, tonna	Xosildorlik, s/ga
1	1-uchastka	491	15,7	15,7	68570	43,68
2	1-uchastka	563	24,62	24,62	112400	45,65
3	1-uchastka	561	21,39	21,39	104320	48,77
JAMI				61,71	285290	46,23
4	2-uchastka	566	14,3	14,3	68970	48,23

5	2-uchastka	570	43,6	43,6	221130	50,72
6	2-uchastka	631	12,60	12,60	76750	60,91
7	2-uchastka	635	3,70	3,70	16440	44,43
JAMI				74,20	383290	51,66
8	3-uchastka	586	26,21	26,21	150380	57,38
9	3-uchastka	641	13,12	13,12	70100	53,43
JAMI				39,33	220480	110,81
10	4-uchastka	646	25,75	25,75	122280	47,49
11	4-uchastka	653	24,88	24,88	142530	57,29
12	4-uchastka	669	38,21	38,21	176110	46,09
JAMI				88,84	440920	49,63
13	5-uchastka	671	36,65	36,65	163690	44,66
14	5-uchastka	666	17,76	17,76	77410	43,59
15	5-uchastka	694	18,28	18,28	77510	42,40
16	5-uchastka	689	11,42	11,42	46590	40,80
JAMI				84,11	365200	43,42
17	6-uchastka	680	33,13	33,13	141970	42,85
18	6-uchastka	682	16,32	16,32	88110	53,99
19	6-uchastka	686	31,71	31,71	140840	44,42
20	6-uchastka	654	1,64	1,64	7280	44,39
JAMI				82,8	378200	45,68
21	7-uchastka	688	20,49	20,49	89210	43,54
22	7-uchastka	709	24,67	24,67	91020	36,90
23	7-uchastka	705	17,26	17,26	94860	54,96
24	7-uchastka	704	16,66	16,66	63840	38,32
25	7-uchastka	723	22,81	22,81	104930	46,00
JAMI				101,89	443860	43,56
26	8-uchastka	758	23,51	23,51	94380	40,14
27	8-uchastka	774	18,96	18,96	86840	45,80
28	8-uchastka	763	13,51	13,51	63110	46,71
29	8-uchastka	717	24,98	24,98	105690	42,31
30	8-uchastka	719	17,43	17,43	77410	44,41
JAMI				98,39	427430	43,44
31	9-uchastka	756	15,43	15,43	90350	58,55
32	9-uchastka	749	20,61	20,61	96400	46,77
33	9-uchastka	751	21,99	21,99	112470	51,15
34	9-uchastka	769	10,76	10,76	28730	26,70
35	9-uchastka	754	15,3	15,3	63500	41,5
JAMI				84,09	391450	46,55
36	10-uchastka	553	17,37	17,37	86880	50,02
37	10-uchastka	552	8,32	8,32	31390	37,73
38	10-uchastka	546	26,78	26,78	123370	46,07
39	10-uchastka	604	7,37	7,37	27190	36,89
40	10-uchastka	605	7,78	7,78	14450	18,57
41	10-uchastka	600	23,83	23,83	124990	52,45
JAMI				91,45	408270	44,64
				806,81	4127680	

Shu o‘rinda Qashqadaryo viloyati misolida ba’zi bir holatlarga alohida e’tibor qaratish lozim. Amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasida, beshta paxta-to‘qimachilik klasterlari va bitta paxtachilik kooperatsiyasi mavjudligi aniqlandi. Ularga jami 78,1 ming gektar paxta maydonining 6,2 gektari bevosita klasterlarning o‘ziga, qolgan 71,9 ming gektari fermer xo‘jaliklari bilan fyuchers shartnomasi asosida ajratib berilgan.

5 XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirish salohiyati an’anaviy ravishda ekinlarni yetishtirish va yangi innovatsion format va texnologiyalarni qo‘llash borasida juda yuqori ekanligini yana bir bor ta’kidlashni istardim. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar mavjud salohiyatni to‘laqonli rivojlantirish, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari va butun agrosanoat kompleksining raqobat bardoshligini oshirishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR:

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son farmoni
[2] www.stat.uz internet sayti
[3] www.wikipedia.uz internet sayti.
[4] www.texnoman.uz internet sayti.